

же допомогти чванли шляхи до можливого поліпшення. Я бачу причину нічогого стану політичної морали в тім, що політика входить і в усіх часах, при абсолютизмі не менше як при аристократичних і демократичних формах правління, має дію з масою, а етичний розвиток маси наслідком її особливого психічного стану мусить поступати безконечно новітніше ніж оди-ици.

Власне тому пади не повинні бути занадто великі. Перше всего треба берегти ся двох річий, догм і ілюзій. Догмами п ілюзіями можна робити політику, але вони нім не допоможуть до зрозуміння відносин життя. Тут потрібна чуйна критика і здорова скептика. Супроти політики потрібна в першій мірі не віра, а недовіре. Бо політика прагне все закрити реальностями. Внутрішня політика має свою дипломатію так само як і виїшня.

Дивити ся тверезо на політику дуже важко. Кождий мусить про загальне і рівне виборче право, про виборче право жінок, про національні питання, про мировий рух і т. д. мати свою власну думку; одначе тільки мале число має змогу безсторонно розлідувати ті питання, оцінювати аргументи за і проти і відповідно до того означити своє становище. При сій праці мав я за ціль ввести шукаючих в самостійне думане про політичні проблеми. Сподіваю ся, що моє суб'єктивне понятє цїлості того, що можна би назвати «філософією політики», представить ся читачам як результат об'єктивних, з ріжкими партіями поглядами незв'язаних дослідів. Тепер, коли пильні студії з області соціології доповнено рядом дослідів про психологію мас, повинно бути можливо написати таку філософію політики. Шлях промостили сюди Французі. Аж писаня Г. Ле Бона і Г. Тарда з 90-их років минулого столітя дали почин до раціонального досліджуваня основного питання для зрозуміння політичних появ, а саме питання про взаїмний вплив між одиницею і масою. Одначе психологія мас зорєм ще не розсїджена вичерпно, і моя праця, думаю, зможе дати в сій області дешо нового.